

PROSOPON

NR 2/ 2013

[383-396]

Bartosz Zylik

Areszt Śledczy w Radomiu

Kara pozbawienia wolności jako ostateczny środek karny. Założenia i implikacje praktyczne Kodeksu Karnego z 1997 r.

Imprisonment as a last resort penalty. Assumptions and practical implications of the Criminal Code of 1997

Key words: *Polish Penal code, penalty of imprisonment, short time sentence, ultimate means of penalty.*

Tytułem wstępu

Okres transformacji ustrojowej od 1989 roku to czas zmian społecznych, polityczno-gospodarczych oraz nowelizacji prawa i reformy systemu karnego i karno-wykonawczego. W 1996 roku weszła w życie Ustawa o Służbie Więziennej zaś Kodeks Karny oraz Kodeks Karny Wykonawczy w roku 1997¹. Przyjęte zmiany w prawie karno wykonawczym miały w swych założeniach wpłynąć na sposób i celowość wykonywania kary pozbawienia wolności a także wyznaczyć nowy kierunek polityki karnej. Koniecznością było też dostosowanie prawa do wymogów państwa demokratycznego oraz wywiązania się z podpisanych konwencji międzynarodowych.² W niniejszym artykule chciałbym przedstawić spek-

¹ Zastąpiły odpowiednio Kodeks Karny i Kodeks Karny Wykonawczy z 1969r., kodeksy zostały uchwalone w 1997 zaczęły obowiązywać 1 września 1998r.

² M. Melezini, *Punitowność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003, s. 164, zob. A. Marek, *Nowy Kodeks karny - geneza i podstawowe założenia*, Monitor Prawniczy 9/1997.

trum zagadnień związanych ze zmianami, jakie dokonały się w wyniku wprowadzenia nowej kodyfikacji. W tym celu zaprezentowane zostaną najważniejsze założenia, które przyświecały autorom kodeksów z 1997r., dane odnośnie orzecznictwa, poziomu punitowności systemu sprawiedliwości oraz populacji skazanych w odniesieniu do zasady "ultima ratio" kary pozbawienia wolności. Postaram się także wskazać na czynniki, które przyczyniły się do obecnego stanu systemu karno-wykonawczego w Polsce.

Podstawowe założenia kodyfikacji karnej z 1997 r.

Uchwalone w dniu szóstego czerwca 1997r. nowy Kodeks karny oraz Kodeks karny wykonawczy stanowiły zwieńczenie trwających z przerwami, od początku lat 80 XX wieku prac nad reformą legislacji karno-wykonawczej w Polsce³. Istotne wydaje się w tym miejscu przypomnieć, że krytyka obowiązującego dotychczas kodeksu z 1969r. rozpoczęła się już w połowie lat 70. Jej powodem było dostrzeżenie faktu iż oparta na nim polityka karna charakteryzuje się schematycznością i nieuzasadnioną surowością⁴. W świetle wspomnianej krytyki wydaje się, iż postulaty reform skierowane były w szczególności w stronę liberalizacji systemu kar.⁵ Koniecznością było też dostosowanie kodyfikacji do nowych wymogów państwa demokratycznego a także ratyfikowanych umów międzynarodowych. Jak czytamy w uzasadnieniu projektu zmian Kodeksu karnego głównymi тезami, które przyświecały jego twórcom były: uznanie wysokiej wartości wolności człowieka, zasada "ultima ratio" kary pozbawienia wolności oraz prymat kar wolno-

³ Teksty składające się na kodyfikację Kodeksów zostały opublikowane w: Dz.U. Nr 88, poz. 553 - Kodeks karny; Dz.U. Nr 89, poz. 555 - Kodeks postępowania karnego; Dz.U. Nr 90, poz. 557 - Kodeks karny wykonawczy.

⁴ Zob. Realizacja w praktyce kodyfikacji karnych: materiały sesji naukowej, zwłaszcza referat K. Buchały, Polityka karna w latach 1970-1975, Zesz. Nauk. Inst. Prawa Sądowego Nr9/1978, w omawianym okresie wymiar sprawiedliwości w dużej mierze podporządkowany był realizacji celów politycznych.

⁵ Wbrew założeniu o ograniczeniu kary pozbawienia wolności (zob. wolności (Projekt Kodeksu karnego. Uzasadnienie, Warszawa 1968, s. 1), udział tej kary w strukturze ogółu orzekanych kar stale wzrastał wydłużała się jej średnia długość, zaś nowe środki karne jak warunkowe umorzenie postępowania i kara ograniczenia wolności - orzekane były częściej niż kara z warunkowym zawieszeniem wykonania i samoistnej grzywny zob. A. Marek, *Model polityki karnej na tle projektowanych zmian ustawodawczych*, PiP Nr 5-6/1982; tegoż, Rola kary pozbawienia wolności na tle tendencji w polityce kryminalnej (w:) *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego*, Warszawa 1990, s. 229-231.

ściowych i środków karnych.⁶ W celu realizacji przyjętych założeń w nowym kodeksie daleko idącym zmianom poddano m. in. wymiar kary dla poszczególnych typów przestępstw. Jedna z analiz nowej kodyfikacji karnej podaje, iż w porównaniu z poprzednim kodeksem na ogólną liczbę około 314 typów przestępstw w przynajmniej 131 przypadkach obniżono górną granicę sankcji, w 203 przypadkach dolną granicę, a w 50 przypadkach obie. Podwyższenie maksimum kary nastąpiło w 29, a minimum w 10 przypadkach.⁷

W porównaniu do starego kodeksu zmniejszono także minimalny wymiar kary pozbawienia wolności z trzech do jednego miesiąca.⁸ Wymieniona uprzednio zasada "ultima ratio" kary pozbawienia wolności jako ostatecznego środka karnego, znalazła swe odzwierciedlenie już w art. 32 nowego kodeksu. Zwróćmy uwagę, że w poprzednich dwóch kodeksach karnych kary wymieniane były od najsurowszej do najłagodniejszej, w nowym kodeksie kolejność tę odwrócono.⁹

Kolejnym wyrazem liberalizacji prawa karnego odnosiła się do kwestii orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Analizując zapisy artykułów Kodeksu karnego (53, 54, 58, 60 i 69) można stwierdzić, iż wydanie orzeczenia kary pozbawiania wolności bez warunkowego zawieszenia może nastąpić jedynie w wyjątkowych przypadkach. Ponadto przy wydawaniu orzeczenia kary bezwzględnego pozbawienia wolności od sędziego wymagane jest uzasadnienie w wyroku, dlaczego w konkretnej sytuacji inne kary nie spełniałyby celów określonych w art. 53 §1 k.k. Powyższe potwierdza także zasada "in dubio pro libertate", którą wywodzi się z art 53 k.k. Zgodnie ze wspomnianą zasadą w sytuacji, w której powstają wątpliwości jaka kara lub środek karny spełniać będzie najlepiej cele wymienione w art. 53 lub art. 54 §1 k.k., sąd

⁶ Zob. W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997r.: idea i rzeczywistość*, w: *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, Rok XI 2007, z.1 s. 124 i nast.

⁷ J. Kochanowski, *Redukcja odpowiedzialności karnej. Analiza i ocena założeń Kodeksu karnego z 1997 r. Na tle innych polskich kodyfikacji karnych*, Warszawa 2000, s.18 n.

⁸ W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997r.: idea i rzeczywistość*, w *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, Rok XI 2007, z.1 s. 125, zob. także art. 32 Kodeks Karny z 1969r.

⁹ Dla porównania w Kodeks Karny z 1932 r. wymienia kary 1) śmierci, 2)więzienie, 3)areszt, 4) grzywna zob. art. 37; art. 30 Kodeku Karnego z 1969 r. wymienia kary: 1) pozbawienie wolności, 2) ograniczenie wolności, 3) grzywna, §2 kara szczególna - kara śmierci, §3 kara 25 lat pozbawienia wolności, kara dożywotniego więzienia; w art. 32 Kodeksu Karnego z 1997r. krami są w kolejności 1) grzywna, 2) ograniczenie wolności, 3) pozbawienie wolności, 4) 25 lat pozbawienia wolności, 5) dożywotnie pozbawienie wolności.

powinien orzec karę łagodniejszego rodzaju, w szczególności karę wolnościową. Nowe ustawodawstwo przyjęło także w zakresie zasad łagodzenia orzekanej kary. W Kodeksie z 1969r. w głównej mierze polegało na zmniejszeniu jej wymiaru¹⁰. Natomiast regulacje Kodeksu z 1997r. w przypadku łżejszych przestępstw główny nacisk kładą na zastępowanie jej karami wolnościowymi i środkami karnymi.¹¹ Należy przyjąć, iż autorom nowych kodyfikacji zależało w szczególności na uelastycznieniu systemu karnego, dostosowanie wymierzonej kary do przesłanek odnoszących się zarówno do warunków osobistych samego skazanego jak i nowych w owym czasie instytucji jak mediacje czy ugody procesowe.¹² Starano się także aby instytucja warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary nie została potraktowana jako odrębna sankcja karną orzekaną obok kary pozbawienia wolności lub kary wolnościowej. W tym celu, w nowej kodyfikacji warunkowe zawieszenie potraktowano jako jeden ze środków poddania sprawcy próbie.

Przedstawione powyżej po krótkce założenia miały przyczynić się do poprawy wydolności całego systemu sprawiedliwości oraz, przy stosunkowo ustabilizowanej sytuacji polityczno-gospodarczej Polski lat 90 XX wieku, spowodować, iż zaludnienie jednostek penitencjarnych nie przekroczy około 40 tys. osób (skazanych i tymczasowo aresztowanych).¹³ W literaturze można także spotkać stanowisko, iż wprowadzenie kodeksów z 1997 r. nie spowodowało jakiejś radykalnej zmiany w kierunku liberalizacji prawa karnego, ponieważ zostało ono złagodzone poprzez wcześniej przyjęte nowelizacje kodeksu z 1969r.¹⁴

¹⁰ Art. 57 § 3 KK 1969r. "Nadzwyczajne złagodzenie polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju...", w dalszych podpunktach art. 57§3 wymienia się zasady, które regulowały kwestie dotyczące wymiaru ewentualnego złagodzenia kary odnośnie poszczególnych kategorii czynów karalnych.

¹¹ Zob. art. 60§6 oraz §7 KK z 1997r.

¹² zob. W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997r.* s. 126.

¹³ Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego wykonawczego, (w:) Nowe kodeksy karne - z 1997 r. z uzasadnieniami, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1997.

¹⁴ L. Chełmnicki-Tyszkiewicz, *Czy i jak zmienić aktualną politykę karną*, Przegląd Sądowy 2002, nr 3, s. 4.

Obraz przestępczości, orzecznictwa i populacji skazanych w świetle danych statystycznych za lata 1990-2012.

Uchwalone w 1997 r. kodeksy w ciągu kolejnych kilkunastu lat były nowelizowane kilkadziesiąt razy. Zmianie ulegała także polityka karna, zależnie od wiodącej w danym okresie opcji politycznej domagano się jej zaostrzenia bądź złagodzenia. Powstaje zatem pytanie czy i w jakim wymiarze wobec przyjętych nowych rozwiązań kodeksowych zmiane uległ poziom punitywności wymiaru sprawiedliwości¹⁵ w odniesieniu do zasady "ultima ratio" kary pozbawienia wolności? Jakie wskaźniki przyjąć w celu analizy przyczyn takiego stanu rzeczy?

Jak słusznie zauważył Hanns Von Hofer populacja penitencjarna, (ilość skazanych odbywających karę pozbawienia wolności), jest konstruktem prowadzonej polityki karnej¹⁶. Polityka kryminalna, zwłaszcza rozumiana jako polityka karna jest „wypadkową litery prawa karnego i praktyki sądowej. Odpowiada za nią zarówno ustawodawca, jak i sąd”¹⁷ Natomiast populacja penitencjarna jest wskaźnikiem poziomu punitywności danego wymiaru sprawiedliwości.¹⁸ Jednakże takie uproszczenie dalece odbiega od realiów. Populacja więźniów jest bowiem wynikiem wielu składowych czynników. W literaturze można spotkać kilka stanowisk w tej sprawie. "Punitywność systemu karnego przejawia się zarówno w treści prawa karnego (materialnego, procesowego i wykonawczego), jak i w praktyce jego stosowania (w etapie ścigania, wyrokowania i wykonywania orzeczonych kar)".¹⁹ Istotne dla określenia punitywności systemu jest także wskaźnik prizonizacji.²⁰ „Wartość współczynnika prizonizacji będąc najważniejszą, nie jest oczywiście jedyną miarą represyjności danego systemu karnego. Stanowi ona w sumie wypadkową kilku

¹⁵ Obszerne wyjaśnienie pojęcia "punitywność wymiaru sprawiedliwości" w M. Melezini, *Punitywność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003 s. 12 i nast., K. Bachała, *System kar, środków karnych i zabezpieczających w projekcie kodeksu karnego z 1990r.*, Państwo i prawo 1991 nr. 6, s. 21.

¹⁶ H. Hofer, *Prison populations as Political Construct: the case of Finland, Holland and Sweden*, w *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 4 s. 21-33.

¹⁷ L. Chelmicki-Tyszkiewicz, *Czy i jak zmienić aktualną politykę karną*, *Przegląd Sądowy* 2002, nr 3, s. 4.

¹⁸ J. Jasiński, *Punitywność systemów karnych (Kontynuacje)*, *Państwo i Prawo* 1984, nr 6 s. 53

¹⁹ Zob. M. Melezini, *Punitywność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Białystok 2003, s. 15.

²⁰ Wskaźnik ilości osób przebywających w więzieniu w odniesieniu do 100tys. ludności.

elementów, takich jak miejsce kary bezwzględnej pozbawienia wolności wśród ogółu sankcji stosowanych przez wymiar sprawiedliwości, częstotliwości orzekania tej kary, a także przeciętna jej długości i faktyczna długość pobytu w zakładzie karnym.”²¹ O punitywności systemu karnego w sensie jego praktycznego stosowania możemy mówić także w sytuacji, gdy w ramach ustalonych instrumentów prawnych orzeka się kary surowsze w miejsce łagodniejszych.²²

Prześledźmy zatem dane dotyczące: stopnia przestępczości, orzecznictwa kar pozbawienia wolności, z uwzględnieniem kar bezwzględnych, oraz tych orzekanych z warunkowym zawieszeniem wykonania, statystyki osób odbywających karę pozbawienia wolności, wskaźnik prizonizacji w Polsce w latach obowiązywania kodyfikacji przyjętej w 1997 r.²³

Tabela nr 1 ilość przestępstw stwierdzonych w poszczególnych latach w liczbach bezwzględnych oraz w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców.²⁴

Rok	Przestępstwa ogółem	
	W liczbach bezwzględnych	Współczynnik ilości przestępstw na 100 tys. ludności
1990	883346	2317,3
1991	866095	2264,6
1992	881076	2296,6
1993	852507	2216,7
1994	906157	2351
1995	974941	2526,6

²¹ K. Krajewski, *Przestępczość i polityka karna w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2003, z. 1, s. 192.

²² J. Jasiński, *Punitywność systemów karnych*, op. cit., s. 53.

²³ Istotne jest przypomnienie iż kodeksy zaczęły obowiązywać dopiero od 1 września 1998r., w związku z powyższym lata 97, 98 należy traktować jako okres przejściowy.

²⁴ A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce 4*, Warszawa 2009, s. 13.

Rok	Przestępstwa ogółem	
	W liczbach bezwzględnych	Współczynnik ilości przestępstw na 100 tys. ludności
1996	897751	2324,7
1997	992373	2567,6
1998	1073042	2775,1
1999	1121545	2901,5
2000	1266910	3278,2
2001	1390089	3597,4
2002	1404229	3672,9
2003	1466643	3839,9
2004	1461217	3827,2
2005	1379962	3616,1
2006	1287918	3377,9
2007	1152993	3025

Jak wynika z powyższej tabeli w latach 2000-2007 nasilenie przestępczości było o 50 % większe niż w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Warto zwrócić uwagę na powiązanie nowelizacji przepisów prawa i ilości stwierdzonych przestępstw. W roku 1996 zanotowano o 8% przestępstw mniej niż w roku poprzednim. wynikało to m. in. z ustawy, w której dziesięciokrotnie podniesiono wartość skradzionego mienia dotychczas kwalifikującą czyny jako przestępstwa, w wyniku czego część z nich została zakwalifikowana jako wykroczenia. Odwrotną zmianę obserwujemy w 2001 roku, nowelizacja kk art. 178a, na mocy której ponad 120 tys. przypadków prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości zostało „przesuniętych” z kategorii wykroczeń do kategorii przestępstw²⁵ Najwyższe współczynniki

²⁵ Nowelizacja weszła w życie 15 grudnia 2000 roku.

przestępczości odnotowujemy w latach 2003-2004, gdzie wyniósł on odpowiednio 3839,9; 3827,2 na 100 tys mieszkańców. Widać więc, że skala przestępczości od 1997 roku gwałtownie wzrastała osiągając swój szczyt w latach 2003/2004 potem znów zaczęła maleć.

Oczywiście oprócz ilości stwierdzonych przestępstw oraz ich charakteru, który w dużej mierze determinuje wymiar kary ważne jest także sposób orzekania kary. Jak czytamy w literaturze polityka kryminalna, zwłaszcza rozumiana jako polityka karna jest „wypadkową litery prawa karnego i praktyki sądowej. Odpowiada za nią zarówno ustawodawca, jak i sąd.”²⁶ Prześledźmy zatem dane odnośnie orzecznictwa w sprawach karnych poczynawszy od 1990 roku.

Tabela nr 2 Orzecznictwo kary bezwzględnej pozbawienia wolności na tle innych kar w latach 1990-2006, w tabeli uwzględniono karę 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności.

Rok	Ogółem	Bezw. pozb. wolności	Pozb. wolności w zawieszeniu	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna
1990	106464	29140	52030	5230	19487
1991	152333	40635	76579	5291	29714
1992	160703	39671	84350	5405	31259
1993	171622	36989	91295	6389	36920
1994	185065	33659	99856	7223	44308
1995	195455	33324	105796	7306	49997
1996	227731	31303	123669	10612	62082
1997	210600	25806	116159	10934	57689
1998	219064	25942	123410	13263	56400
1999	207607	26171	127437	15648	38209
2000	222815	30748	143439	14796	33699

²⁶ L. Chelmiecki-Tyszkiewicz, *Czy i jak zmienić aktualną politykę karną*, Przegląd Sądowy 2002, nr 3, s. 4.

Rok	Ogółem	Bezw. pozb. wolności	Pozb. wolności w zawieszeniu	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna
2001	315013	37076	184819	28507	64475
2002	365326	35898	214485	39156	75698
2003	415933	36698	233055	52763	93274
2004	513399	49129	278338	71887	111491
2005	504281	43136	291409	67254	100968
2006	462937	42549	272653	57918	88407

Jak wynika z powyższej tabeli udział orzekanych kar bezwzględnego pozbawienia wolności w stosunku do wszystkich orzekanych kar wyniósł odpowiednio w 1997 r. 12,25% w latach 2004/2005, gdzie zauważamy najwyższą ilość wydanych orzeczeń odpowiednio 9,5% oraz 8,5%, zaś w roku 2006 r. 9,1. Najwyższy procentowy udział orzekanych kar dotyczył kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem 1997-55,1%, 2004-54%; 2005-57%; 2006-58%.

W porównaniu do 1990 r. w 2006r. udział kar bezwzględnego pozbawienia wolności zmniejszył się trzykrotnie, w tym samym okresie udział kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem zwiększył się niemal pięciokrotnie. Kary ograniczenia wolności wymierzano w 2006 roku dziesięciokrotnie częściej niż w 1990, ilość orzeczeń grzywny samoistnej wzrosła czterokrotnie.

Analizując dane statystyczne przedstawione w powyższej tabeli można zauważyć znaczące zmiany. Przyjmując rok 1990 za punkt wyjścia a liczbę osadzonych w jednostkach penitencjarnych za 100% okazuje się iż w latach „przejściowych” 1997-98 procent osadzonych wynosił odpowiednio 142,3 oraz 134,8. W kolejnych latach populacja więzienna stale rosła, w roku 2007 osiągnęła maksymalny poziom 223,7% zaś w 2012r. wynosiła 209,3%. Współczynnik prizoniza-

cji w omawianych latach wyniósł w stosunku do 1990 r. odpowiednio w latach 1997-98 około 150%, 2007 r. - 220%, 2012 r. - 206%.²⁷

Tabela nr 3 Wielkość populacji więziennej w latach 1997-2012 ze współczynnikiem prizonizacji²⁸

Rok	Ogółem	Współ. na 100 tys.
1990	40 321	106,2
1991	50165	131,6
1992	58619	153,3
1993	61409	160,1
1994	61562	160,1
1995	62719	162,7
1996	61136	158,4
1997	57382	148,5
1998	54373	140,6
1999	54842	141
2000	65336	169
2001	80004	207
2002	80610	208,7
2003	80692	211,1

²⁷ W II połowie lat 70 XX wieku współczynnik prizonizacji wynosił 250 , w 1987 wzrósł do 290 za. M. Bernet M. Z *rozważań nad wydolnością polskiego więziennictwa przez pryzmat kary bezwzględnej pozbawienia wolności*, w *Wiedza Prawnicza* 4/2012, s. 4.

²⁸ Za informacja statystyczna o działalności Wymiaru Sprawiedliwości w 1997r. s. 624 oraz A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Crime & Law enforcement in Poland on the threshold of the 21st century*, Warszawa 2000 s. 52; za lata 1999-2001 Bulletin d'information penologique , N os 23-24, Strasbourg 2002; średnia liczba osadzonych źródło statystyki roczne CZSW; średnia wskaźnik prizonizacji za Population and social conditions, Eurostat, Statistics in focus,36/2009, 6/2012, 18/; Council of Europe Annual Penal Statistic Space I Strasbourg, 22 March 2011 pc-cp\space\documents\ pc-cp (2011) 3e.

Rok	Ogółem	Współ. na 100 tys.
2004	79344	207,8
2005	82656	216.5
2006	88647	232.4
2007	90199	234.2
2008	83152	216
2009	84003	220.3
2010	82863	210
2011	82558	210
2012	84399	219

Tabela nr 4. Skazani według długości odbywania zasadniczej i zastępczej kary pozbawienia wolności

Rok	Kara zasadnicza pozbawienia wolności		Kara zastępcza pozbawienia wolności	
	Poniżej roku	Powyżej roku	Poniżej roku	Powyżej roku
1990	3468	30064	340	70
1991	5786	41502	656	130
1992	7185	38593	1089	120
1993	8066	37659	1204	101
1994	8607	36834	1206	37
1995	8753	34457	1528	41
1996	7988	31846	1239	37
1997	9614	31920	1395	49

Rok	Kara zasadnicza pozbawienia wolności		Kara zastępcza pozbawienia wolności	
	Poniżej roku	Powyżej roku	Poniżej roku	Powyżej roku
1998	8705	32282	1076	67
1999	8285	32105	1169	99
2000	9219	3748	1166	140
2001	10168	44819	1425	19
2002	10498	47332	1404	14
2003	10917	48163	1684	4
2004	12761	49890	2314	10
2005	14121	52053	3006	5
2006	16895	53735	3281	3
2007	19256	53458	3317	2
2008	19049	51310	3500	0
2009*	20606	50208	3302	0
2010	19651	48674	3542	0
2011	19651	49609	3432	0
2012	21135	51874	4037	0

* dane wg odbywania kary z dnia 04.01.2010r.

Analizując dane zawarte w powyższej tabeli zauważamy, iż ilości skazanych odbywających karę bezwzględnego pozbawienia wolności poniżej roku w stosunku do ogólnej populacji skazanych wzrósł gwałtownie już w latach 90. Odpowiednio w roku 1990r. było to 8,7%, w roku 1997 wynosiło już 30%. W latach kolejnych odsetek ten wahał się, lecz nie spadł poniżej 20% i wynosił w roku 2006- 23,9% a w 2012 r. - 28,9% ogólnej liczby skazanych. Jeszcze większy wzrost

udziału procentowego zauważamy w przypadku skazanych na zastępczą karę pozbawienia wolności do roku w stosunku do wszystkich skazanych na zastępczą karę pozbawienia wolności. W roku 1990 było to 26%, w latach 97r- 96%, 98-94%, zaś od 2008r. wszyscy odbywający zastępcze kary pozbawienia wolności mieli orzeczone kary poniżej jednego roku.

Podsumowanie

Powyższe dane w sposób jednoznaczny wskazują, iż zarówno założenia twórców kodeksów z 1997r., oraz zapisy prawne w nich zawarte odnośnie orzekania kar pozbawienia wolności nie znalazły odzwierciedlenia w rzeczywistości. W Polsce, pomimo ogólnoeuropejskiego trendu traktującego karę pozbawienia wolności jako ostateczny środek karny ilość osób wobec których jest orzekana stale rośnie.²⁹ Oczywiście na wskaźnik ten duży wpływ ma ilość wykrytych przestępstw oraz ich charakter, bo te dwa czynniki w głównej mierze determinują kwalifikację prawną czynu oraz wymiar kary. Zauważamy jednak ogromny wzrost liczby kar bezwzględnego pozbawienia wolności oraz zastępczych kar pozbawienia wolności orzeczonych na okres poniżej jednego roku. A więc orzekanych wobec najłżejszych przestępstw. W literaturze wskazuje się na wiele przyczyn obecnej sytuacji m. in.:

1. brak alternatyw karnych dla kary pozbawienia wolności
2. schematyczne podejście do orzecznictwa³⁰
3. brak systemu dla wykonywania kar w zawieszeniu
4. niewłaściwe realizowanie zadań przez organy powołane do wykonywania orzeczonych kar³¹

Obowiązujące obecnie kodeksy były wielokrotnie nowelizowane, jednak działania te nie przyniosły zakładanego rezultatu. W ostatnich latach coraz częściej mówi się o konieczności uchwalenia nowych kodeksów. Miedzy innymi w tym celu w 2004 roku powołano Komisję Kodyfikacji Prawa Karnego.

²⁹ M. Bernet, *Z rozważań nad wydolnością polskiego więziennictwa przez pryzmat kary bezwzględnego pozbawienia wolności*, w *Wiedza Prawnicza* 4/2012, s. 8.

³⁰ *Ibidem*, s. 10-1.

³¹ Informacja o wynikach kontroli NIK Tworzenie warunków do wykonywania kary ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz prac społecznie użytecznych LBI-4101-07-00/2011 nr. ewid. 9/2012/P/11/122/LBI.

Podsumowując ważne jest aby podczas projektowania systemu karnego i karno wykonawczego zwrócić uwagę aby przyjęte w nim rozwiązania w sposób holistyczny ujmowała wszelkie aspekty począwszy od wykrycia przestępstwa, jego kwalifikacji, przez orzeczenie kary, aż do jej wykonania. Należy także zadbać o odpowiednie szkolenia dla sędziów, prokuratorów, oraz całego personelu zaangażowanego w działanie wymiaru sprawiedliwości a także wykonywania orzeczonych kar. W ten sposób aby zasada ultima ratio kary pozbawienia wolności nie pozostała tylko założeniem przyświecającym nowelizacji zapisów prawnych ale aby była stosowana w sposób racjonalny i orzekana jako ostateczny środek karny.

Summary

The main objective of this paper is to show the impact of adopted in 1997 Criminal Code on the justice system in Poland. In particular the principle of "ultima ratio of imprisonment" as the ultimate means of penalty. Author through the following paragraphs shows the main foundations that was taken to establish penal code, then presents statistics of delinquency, judicial decision of imprisonment, penal statistics of short time sentences covering last 25 years. The last paragraph in the brief refers to the causes why regulations of imprisonment formed in penal code was not fully exploited.

Lista recenzentów | List of reviewers

Jan Balbus, Bronisław Burlikowski, Barbora Novotná Březovská,
Janusz Czerny, Sergiej Gawrow, Dieter Grey, Janusz Gudowski,
Monika Grasseová, Hana Tomasz Jakówik, Mariusz Jędrzejko, Tamara Jakowuk,
Radek Jurčík, Jiří Koleňák, Jaroslav Komárek, Stefan Konstańczak, Olga Kubová,
Andrzej Misiołek, Filip Rigel, Wanda Rusiecka, Ireneusz Świłała,
Lucyna Wiśniewska-Rutkowska, Jiří Tuza, Arnošt Wahla, Dana Zapletalová,
Jozef Záhora, Ivica Gulasova, Josef Suvada, Maria Marinicova.